

**DE FRANSE DUINSLAK: CERNUELLA AGINNICA (LOCARD,1882) WABIJ
DE OPDAMMERMOLEN, POLDER DE BERKMEER, NOORD-HOLLAND**

door

H.K. Mienis

In 1964 veroorzaakte van Dalsum een ware opschudding onder de Nederlandse malacologen door zijn bekendenis betreffende het uitzetten van de zandslak: *Theba pisana* (Müller, 1774), en de Franse duinslak: *Helicella cespitum* sensu Adam, non Drapernaud, 1801, respectievelijk in Domburg en langs de weg Domburg-Westkapelle op 27 augustus 1957. Deze ontsteltenis groeide aan tot verontwaardiging toen bleek dat onafhankelijk van Van Dalsum ook de Franse zoöloog Deblock zich schuldig had gemaakt aan het moedwillig verspreiden van *Theba pisana* op Walcheren in de nabijheid van Westkapelle op 6 juni 1960 (Van Benthem Jutting, 1964). Het materiaal van Van Dalsum was afkomstig uit respectievelijk Mariakerke en Wenduyn, België, terwijl de zandslakken van Deblock uit Gravelines, Frankrijk kwamen.

Beide soorten hebben zich sindsdien op Walcheren weten te handhaven. De zandslak is er zelfs in geslaagd zich ook elders te vestigen en is nu ook bekend van Noord-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen (Gittenberger et. al., 1984 en Bank, 1987). Vondsten in het laatstgenoemde gebied sluiten aan bij die in het Belgische duingebied (De Smet & Van Rompu, 1989). De Franse duinslak daarentegen is in zijn verspreiding beperkt gebleven tot enkele droge, open terreinen in de duinen tussen Domburg en Westkapelle. De populatiedichtheid van deze soort aldaar is sterk onderhevig aan jaarlijkse schommelingen. Het ene jaar komen ze in heel grote aantallen voor, het jaar daarop zijn ze nauwelijks te vinden. Dit is een typisch beeld van een uitheemse soort, die nog niet in een biologisch evenwicht leeft met zijn omgeving: voedselplanten, natuurlijke vijanden, eventuele concurrenten onder de andere slakken, enz.

Ondertussen is echter de naam van de Franse duinslak: *Helicella cespitum* sensu Adam, non Drapernaud, 1801, via *Helicella (Xeromagna) augustiniana* sensu Aten non Bourguignat in Servain, 1880 en *Cernuella (Cernuella) augustiniana* sensu Gittenberger et al. non Bourguignat in Servain, 1880, veranderd in *Cernuella (Cernuella) aginnica* (Locard, 1882) door Clerx & Gittenberger (1977). Deze naam wordt nu algemeen gebruikt voor de Franse duinslak (Kerney & Cameron, 1978; Gittenberger et al., 1984 en Van Goethem, 1987). De bovengeschetste situatie veranderde echter ingrijpend in oktober 1991.

Op 24 oktober 1991 nodigde mijn broer mij uit om een rondje Berkmeer te maken. De polder de Berkmeer is gelegen ten noordoosten van Heerhugowaard in Noord-Holland. Door de landelijke ligging en de aanwezigheid van een vijftal typische Noordhollandse windmolens vormt de dijk rondom deze betrekkelijk kleine polder een geliefkoosde wandelroute. Van de gelegenheid werd gebruik gemaakt om naar zoetwatermossels uit te kijken. Wat dat laatste betreft was het reeds direkt raak nabij de plaats waar wij onze auto konden parkeren. In de Korte Langereis nabij de ringvaart van de polder de Berkmeer werden de volgende mossels gevonden: *Unio pictorum* (Linné, 1758) *Unio tumidus* Philipsson, 1788, *Anodonta cygnea zellensis* (Gmelin, 1791), *Anodonta anatina* (Linné, 1758) en *Pseudoanodonta complanata elongata* (Holandre, 1836). De enige plaats in

Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal waar ik deze combinatie van vijf soorten grote zoetwatermossels tot nu toe heb aangetroffen! Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat mijn ogen meer gericht waren op het water en de oeverstrook dan op de dijk zelf, tot mijn broer plotseling uitriep: "Kijk, hier heb je die slak weer die je eergisteren gevonden hebt". Daarmee bedoelde hij de Bolle duinslak: *Cernuella virgata* (Da Costa, 1778), die ik in de buurt van Burgervlotbrug had aangetroffen (Mienis, in druk). We stonden toen net voor de Opdammermolen, een schitterende binnenkruier anno 1698.

De *Cernuella*'s waren werkelijk overal aanwezig, op de vegetatie die voornamelijk bestond uit brandnetels, weegbree, paardebloemen en diverse grassen, op de stenen muur van de molenkolk, onder planken, op een oud hok, enz. Echter alleen binnen een straal van 15-20 m. van de molen. Enkele exemplaren werden ook in de berm tussen de weg en de ringvaart recht tegenover de molen gevonden. Als begeleidende mollusken noteerden we: *Deroceras reticulatum* (Müller, 1774), *Trichia hispida* (Linné, 1758), *Cepaea nemoralis* (Linné, 1758) en *Helix (Cornu) aspersa* Müller, 1774. Het beeld werd echter bepaald door de alom rondkruipende *Cernuella*'s

Reeds direct viel op dat de kleur, de lage vorm van de schelp en de grootte van de umbilicus anders waren dan die van *Cernuella virgata*. Het bleek dan ook spoedig dat we niet te doen hadden met de Bolle duinslak, maar met de Franse duinslak, *Cernuella aginnica*! Deze determinatie kon bevestigd worden door een vergelijking met materiaal dat ik zelf in Domburg verzameld had op 18 september 1966 en waarvan een monster aanwezig was in de verzamelingen van het I.T.Z (Zoölogisch Museum Amsterdam). Documentatiemateriaal van *Cernuella aginnica* van nabij de Opdammermolen is gedeponneerd in de ITZ-collectie en die van de H.U.J. (Jeruzalem).

De Opdammermolen bevindt zich zo'n 160 km ten noorden van het voorkomen van de Franse duinslak op Walcheren. Bovendien lijkt het biotoop nabij de molen in het geheel niet op wat men voor deze slak zou verwachten: een molenerf en wegberm omringd door klei en veengrond! Wat doet deze slak hier en hoe is hij daar terecht gekomen? Het is bekend dat duinslakken (*Candidula* en *Cernuella*) en duinhorens (*Cochlicella*) gemakkelijk passief met behulp van voertuigen en kampeeruitrustingen verspreid kunnen worden (zie bijv. Anoniem, 1930). De Opdammermolen ligt daarvoor echter veel te afgelegen. De molen zelf is onbewoond en is het eigendom van het waterschap West-Friesland. Kan iemand deze faunistische puzzel oplossen?

Interessant is nog te vermelden dat De Groot (1981) drie andere duinslakken uit het nabijgelegen Heerhugowaard heeft vermeld: de grofgeribde duinslak *Candidula intersecta* (Poiret, 1801), de afgevlakte duinslak *Cernuella neglecta* (Drapernaud, 1805) en de bolle duinslak *Cernuella virgata* (Da Costa, 1778).

Summary

Cernuella (Cernuella) aginnica (Locard, 1882), an exotic landsnail, is reported from the Opdammermolen, near Polder de Berkmeer, Prov. Noord-Holland, the Netherlands. This snail was so far known only from Walcheren, prov. Zeeland, the Netherlands, where it had been introduced intentionally in 1957, with the help of material originating from Wenduyn, Belgium.

Dankwoord

Het veldwerk, beschreven in dit artikel, werd mogelijk gemaakt door een subsidie van het Beijerinck-Popping Fonds.

Geciteerde literatuur

- ADAM, W., 1947. Révision des Mollusques de la Belgique. I Mollusques terrestres et dulcicoles. Verh. Koninkl. Nathist. Mus. Belg., 106 1-298, 6 platen.
- ADAM, W., 1960. Mollusques terrestres et dulcicoles. Faune de Belgique, 1-402, 4 platen. Bruxelles.
- ANONIEM, 1930. Editorial notes. J. Conch., 19 (1): 26-27.
- ATEN, D., 1959. Aantekeningen betreffende enige *Helicella*'s. Correspond. blad Ned. Malac. Ver., 80: 796-798.
- BANK, R.A., 1987. Nieuwe vindplaats van een drietal mollusken voor Zeeland. Correspond. blad Ned. Malac. Ver., 236: 271-273.
- BENTHEM-JUTTING, W.S.S. Van., 1964. Aanvullend bericht over *Theba pisana* op Walcheren. Basteria, 28 (1-2): 1-12.
- CLERX, J.P.M., & E. Gittenberger, 1977. Einiges über *Cernuella* (Pulmonata, Helicidae). Zoöl. Meded., Leiden, 52 (4): 27-56.
- DALSUM, J. VAN, 1964. *Theba pisana* (Müll. 1774) en *Helicella cespitum* (Drap., 1801) in Nederland. Basteria, 28 (1-2) 10-11.
- GITTENBERGER, E., W. Backhuys & Th.E.J. Ripken, 1970. De landslakken van Nederland. Bibl. KNNV., 17: 1-177. Hoogwoud.
- GOETHEM, J.L. VAN, 1987. Nieuwe naamlijst met aantekeningen van de recente niet-mariene weekdieren van België. Studiedoc. KBIN, 44: 1-65.
- GROOT, A. DE, 1981. Over enige immigranten in Heerhugowaard. Correspond. blad Ned. Malac. Ver., 198: 1122-1123
- KERNEY, M.P. & R.A.D., CAMERON, 1979. A field guide to the land snails of Britain and North-west Europe. 288 pp. Collins, London.
- MIENIS, H.K. in druk. *Cernuella virgata* en *Candidula intersecta* nabij de Burgervlotbrug. De Kreukel.
- SMET., W.H. DE & E.A. VAN ROMPU, 1989. Survey of the distribution and shell polymorphism of *Cochlicella acuta* (Müller, 1774) and *Theba pisana* (Müller, 1774) (Pulmonata, Helicidae) along the Belgian coastal dune area. Verhand. Symp. Invert. Belg., 1989: 119-124.
- Adres van de auteur: Mollusc Collection, Zoological Museum, Berman Building, Dept. Evolution, Systematics & Ecology, Hebrew University of Jerusalem (H.U.J.), 91904, Jerusalem, Israël.